

יחידה 7: ט"ו בשבט - מה זה אומר?

חלק א' - פהו ט"ו בשבט? כיצד חוגגים? ועוד

פתחון אחר: בית תב"ד

ביום החמשה-עשר לחודש העברי שבט, "ט"ו בשבט", אנו מציינים את "ראש השנה לאילנות".

מדוע עלי לדעת מתי חל ראש השנה של... עצים?

התשובה לשאלה זו, נעוצה בדינים הלכתיים הקשורים לעולם החקלאות. על-פי התורה, קיים מחזור קבוע של שבע שנים, כאשר השנה השביעית נקראת 'שנת השמיטה'. בשנה הראשונה, השניה, הרביעית והחמישית ממחזור זה, יפריש החקלאי עשירית (עשר אחוז) מהיבול שהפיקו שדותיו, יעלה את הפירות לירושלים, ויאכל אותם שם. עשירית זו מכונה 'מעשר שני' (להבדיל מן ה'מעשר הראשון' הניתן ללויים). בשנה השלישית והשישית, יעניק החקלאי עשירית מן הפירות לעניים ולנצרכים. עשירית זו ידועה גם כ'מעשר עני'.

כיצד נדע אילו פירות מחוייבים במעשר שני, ואילו במעשר עני? לשם כך עלינו לדעת מתי חל ראש השנה לאילנות. פירות שגדלו לפני 'ראש השנה' – שייכים ליבול השנה הקודמת. פירות שיגדלו לאחר-מכן, הם תוצר השנה החדשה.

מדוע ראש השנה לאילנות חל ביום ט"ו בשבט?

חכמינו קבעו את ט"ו בשבט כראש השנה לאילנות, בשל העובדה שבארץ ישראל ובאיזור הים-תיכוני, מתחילה עונת הגשמים בחג הסוכות. בערך שלושה חודשים יעברו (ט"ו תשרי – ט"ו שבט) עד שהגשמים החדשים ירוו את הארץ וישקו את האילנות. לפיכך, כל פרי שגדל לפני זמן זה, עדיין ניזון מגשמי השנה שעברה, ויצטרף אליה לצורך חישובי ה'מעשרות'.

האם עלי לחגוג ראש השנה של אילנות?

למרות שהחג במהותו מיועד עבור אילנות, אנו יודעים כי "האדם עץ השדה", ויש לייחס לו משמעות רבה. על-ידי טיפוח שורשים איתנים – אמונה ומחוייבות לה' – נוכל לתת פירות – תורה ומצוות.

מה נהוג לעשות ביום זה?

הנה מספר הצעות כיצד לנצל את החג בצורה הטובה ביותר:

***פירות**: נהוג להרבות באכילת פירות ביום זה. במיוחד, כדאי לאכול פירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל (דברים ח, ח): זיתים, תמרים, ענבים, תאנים ורימונים.

***ברכות**: לפני אכילת הפירות, יש לברך: ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, בורא פרי העץ. אם זוהי הפעם הראשונה בה אתם אוכלים פרי מסויים, יש לברך קודם לכן: ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

***תחנון**: בשל אופיו החגיגי של יום זה, אין אומרים 'תחנון' (קטעים מהתפילה בה אנו מבקשים מה' שימחל לנו על חטאינו) במשך התפילה.

חלק ב' - פשיטה לפני הלימוד

1. קראי את שני המקורות הבאים:

- תהלים, מזמור א'
 - ירמיהו, פרק י"ז, פסוקים ה'-ח' (ערער=עץ ערירי, בודד)
- במה דומה האדם לעץ במקורות אלו? כתבי בלשונך, והוסיפי ציטוטים מתאימים מתוך הפסוקים.

כי האדם עץ השדה...

מאת הרב שרגא סימונס, באתר "אש התורה"

התורה משווה את האדם לעץ. שורשים, ענפים, עלים. מה הקשר?

"עץ חיים היא למחזיקים בה" (משלי ג', 18)

כולנו זוכרים את חוויות הילדות הקשורות בט"ו בשבט. בדרך כלל, היינו מקבלים שקית קטנה עם צימוקים, תמרים וחרוב תוך הרצאה על פועלה של קק"ל ועל החשיבות של נטיעת עצים בארץ ישראל. זה היה ט"ו בשבט. אך מובן, שלחג זה משמעות עמוקה הרבה יותר!

אל המקורות

מקורו של ט"ו בשבט מצוי במשפט הפתיחה של התלמוד: "בית הלל מלמד כי ט"ו בשבט הינו ראש השנה לאילנות". מהי משמעות הדבר, "ראש השנה לאילנות"? האם כל עצי האורן והארז מתאספים בצוותא, וטובלים תפוח בדבש?

כמובן שלא. ט"ו בשבט, מבחינה טכנית, הוא היום בו

מפסיקים העצים לקלוט את המים מהאדמה ובמקום זאת, ניזונים מלשדם

שלהם. על פי ההלכה, פרי שפרח לפני ט"ו בשבט, לא יכול לשמש כמעשר עבור פרי שפרח לאחר מכן.

מדוע זה רלוונטי לנו, במאה ה-21?

במקומות רבים משווה התורה את האדם לעץ:

- "כי האדם עץ השדה" (דברים כ', י"ט)
- "כימי העץ ימי עמי" (ישעיהו ס"ה, כ"ב).
- "כעץ שתול על פלגי מים" (ירמיהו י"ז, ח').

מדוע משול האדם לעץ?

עץ זקוק לארבעת היסודות: אדמה, מים, אוויר ואש (שמש), כדי

להתקיים. בני אדם בדומה, זקוקים לאותם ארבעה

יסודות. הבה נבחן אותם, בזה אחר זה:

אדמה

יש לנטוע את שתיל העץ באדמה, בצורה יציבה. האדמה מספקת מזון לצמח וגם מקום להתפתחות השורשים. הדבר נכון גם לגבי בני האדם. מסביר התלמוד:

האדם יכול להיראות כמצליחן כלפי חוץ, "צמרתו מלאה" ויש לו בית יפה ומכוננת מפוארת. אך אם שורשיו דלים, החיים מזמנים לו אתגרים שהוא אינו מסוגל להתמודד איתם. "רוח חזקה יכולה להפוך עץ על שורשיו". האדם לבדו עלול לנטות עם כל משב רוח אופנתי ונטייה זו עלולה להביא לאובדנו. אך אם אדם, בלי קשר לעושרו ולמעמדו, קשור לקהילה ומחובר לשורשיו, גם הרוחות החזקות ביותר שינשבו, לא יצליחו להזיזו ממקומו.

בני אדם זקוקים לבסיס יציב, שיכול לספק להם ערכים ומוסר ולתמוך בהם בצמיחתם. בעולם עמוס גישות שליליות לעייפה, אנו זקוקים לחוף מבטחים, אליו נוכל לחזור ולשאוב כוחות חדשים. קהילה מספקת מגן בלתי חדיר, בית, בו אנו יכולים להיות עצמנו, בו מותר לנו לטעות ועדיין יקבלו אותנו, יאהבו ויטפחו אותנו.

מים

מי גשמים נספגים באדמה ובאמצעות מערכת מסועפת של שורשים, מגיעים אל גזע העץ, ענפיו ועליו. ללא מים יתייבש העץ וימות. התורה משולה למים וכדברי משה רבנו: "תִּזְזַל כְּטַל אֲמַרְתִּי" (דברים ל"ב, ב'). הן הגשם והן התורה יורדים מהשמיים ומרוויים את הצמאים. התורה זורמת מה' אל עם ישראל בכל דור ודור. התורה מעניקה כוח וחיות לרוח האנושית. החיים בדרך התורה, פורחים ומניבים חוכמה ומעשים טובים. ללא מים, אדם מתייבש ומאבד כיוון, עד כדי כך, שלעתים אינו מסוגל להכיר עוד את אביו מולידו. בדומה, ללא התורה מאבד אדם את הכיוון, עד כדי כך שאינו מזהה את אביו שבשמיים, הקדוש ברוך הוא.

אוויר

עץ זקוק לאוויר כדי להתקיים. האוויר מכיל חמצן, שהעץ זקוק לו לנשימה ודו תחמוצת הפחמן לתהליך הפוטוסינתזה. באטמוספירה בלתי מאוזנת, העץ ייחנק וימות.

התורה קובעת, כי ה' יצר את האדם באופן דומה – "ויפח באפו נשמת חיים" (בראשית ב', 7). המלה העברית "נשימה" דומה מאוד למלה העברית "נשמה". כוחנו הרוחני מגיע, בצורה מטפורית דרך האוויר והנשימה. אנו משתמשים בחושי הטעם, המישוש והראיה כדי לקלוט חומר גשמי (אפילו "שמיעה" כרוכה בקליטת גלי קול). אך חוש הריח, הוא הרוחני ביותר מבין כל החושים, הוא זה שקשור לחומר פחות מכולם.

כדברי התלמוד: בבית המקדש, מנחת הקטורת (מסמלת את חוש הריח) הייתה כה חשובה, שהוקרבה רק פעם בשנה, ביום כיפור, בקודש הקודשים. התלמוד (סנהדרין צ"ג א) מספר לנו, כי כאשר יבוא המשיח הוא "יריח וישפוט", כלומר הוא ייעזר בחושי הרוחניים כדי לקבוע את אמיתותם של אירועים מורכבים.

אש

עץ זקוק גם לאש – אור שמש – כדי להתקיים. אנרגיית האור הנקלטת, מפעילה את תהליך הפוטוסינתזה, תגובה כימית החיונית לצמיחת העץ. בני אדם, גם הם זקוקים לאש – לחום, על מנת להתקיים. זהו חום הידידות של המשפחה והקהילה. אנשים קולטים אנרגיה מחברים, עמיתים, בני משפחה, שכנים ושותפים והופכים אותה לזהות ולפעולות. כל המצוות והטקסים של היהדות, קשורים קשר הדוק למשפחה ולקהילה, החל מחגיגת הלידה, דרך בר מצווה, נישואין, חינוך ואפילו מוות.

את כוחה של הקהילה ממחיש לנו סיפור תלמודי זה:

איש זקן נטע עץ. עבר לידו איש צעיר ושאל: "מה אתה נוטע?"

"עץ חרוב", ענה הזקן.

"שוטה זקן", אמר הצעיר. "אינך יודע שנדרשות שבעים שנה כדי שעץ החרוב ייתן פרי?"

"זה בסדר", ענה הזקן, "כשם שאחרים נטעו בשבילי, כך אני נוטע לדורות הבאים".

זמן לצמוח

השנה בט"ו בשבט, כשתכרסמו את תרמיל החרוב, שאלו את עצמכם:

- האם אני מקבל/ת את המזון והמרחב הרוחני לו אני זקוק/ה כדי לצמוח, או שאולי העץ שלי עמוס לעייפה באינפורמציה מיותרת ובחומרנות?
- האם אני חלק מקהילה יהודית חזקה, המספקת חום וסביבה מזינה? או שאולי אני דמות אנונימית ביקום אורבני ואינטרנטי?
- ולא פחות חשוב, האם אני צופה קדימה ויודעת/ת שהענקתי בסיס הולם "לצמחיה" עבור הדורות הבאים?

זאתי הלימוד:

2. הר' שרגא סימונס, כותב המאמר, ממשיל את האדם לעץ.

השלימי באמצעות המאמר את הנמשל:

הנמשל- אדם	המשל- עץ	
האדם זקוק ל... כדי ש...	העץ זקוק לאדמה, כדי ש...	אדמה
האדם זקוק ל... כדי ש...	העץ זקוק למים, כדי ש...	מים
האדם זקוק ל... כדי ש...	העץ זקוק לאוויר, כדי ש...	אוויר
האדם זקוק ל... כדי ש...	העץ זקוק לאש (אור השמש), כדי ש...	אש

3. בחרי את אחד מארבעת היסודות (אדמה, מים, אוויר, אש) להם זקוקים האדם והעץ,

וכתבי: האם את מקבלת מספיק ממנו? באיזו צורה הוא קיים בחיים שלך? האם היית רוצה לקבל עוד ממנו?
